

Göncz László:

A SOKSZÍNŰ KÖZÉP-EURÓPA ÉS TÉRSÉGÜNK KISEBBSÉGEI AZ EURÓPAI UNIÓ KÖSZÖBÉN

Közép-Európában, így itt Nyugat-Pannóniában is, a kis nemzetek és a kis létszámú nemzeti kisebbségek szám szerint túlsúlyban vannak a nagynak nevezhető közösségekkel szemben. Létszámuk tekintetében természetesen összesen sem alkotnak akkora közösséget, mint például a felvidéki, azaz szlovákiai magyarság, hogy a milliós nagyságrendű nemzeti kisebbségeket ne említsem. Persze, minden ilyen jellegű elmélkedés buktatókat is rejteget, azért inkább azt hangsúlyozom, hogy az általam képviselt közösség, a muravidéki magyarság, az egyik legkisebb határon túli magyar közösségnek számít, másrészt a Szlovén Köztársaság, ahova a kiségió ma tartozik, ugyancsak a térség egyik legkisebb országának tekinthető (területe mindössze 20 ezer négyzetkilométer, ebből Muravidék kb. ezer négyzetkilométer).

Már mondandóm kezdetén szeretném hangsúlyozni, hogy számomra alapkérdésnek számít Európa, különösképpen Közép-Európa értékeinek, hagyományos arculatának megőrzése szempontjából – amint azt a 20. században számos kutató és elmélkedő hangoztatta –, hogy a kis nemzetek és a kis etnikai közösségek a harmadik évezredben is megmaradjanak, és megőrizték nemzeti és egyéb azonosságjegyeiket. Nagy általánosítások közepette sokszor elhangzik, hogy majd az egyesült Európában, ahová a térség államainak döntő többsége igyekszik (Ausztriára ez természetesen nem vonatkozik, hiszen az ország már tagja az Európai Uniónak), a nemzeti, nyelvi megmaradás az eddiginél könnyebb lesz. Az biztos, hogy a 20. században elsősorban az elszigetelést szolgáló politikai határok megszűnésével, illetve átminősülésével, az eddig ún. határon túli kisebbségek nemzeti integrációja feltehetően könnyebben megvalósul, hiszen az egész egyesülési folyamat – az országok integrációjával szemben – erőteljesebben a régiók és a nemzetek csatlakozására irányul. Én azonban úgy vélem, hogy a reménykeltő feltételezés csak bizonyos mértékig igaz. Nem vitatható, hogy számos tekintetben az európai integrációs folyamat a demokrácia széleskörű kiteljesedését, új lehetőségek és kötelezettségek a korábbinál sokkal sikeresebb harmóniáját hozta, hozza, azonban nemzeteink, és különösképpen a kis létszámú nemzeti kisebbségek sajátos jegyeinek és nyelvének megőrzésére a jövőben még inkább oda kell figyelni.

A térségnek, és ebben Közép-Európa országainak élenjáró szerepet kellene vállalni (aminek sajnos még csak nagyon homályosan érezhetőek a csírái). Rövid időn belül ki kellene

dolgozni a térségre vonatkozó, a belső és külső differenciálódást magába foglaló kisebbségvédelmi modellek gyakorlati-operatív tervét. A magyar státustörvény (és a más országokban is létező hasonló jellegű normarendszerek) mindenképpen jelentős politikai törekvések abban a fázisban, amikor egyrészt a térség államai az EU-ba való felvételre készülnek, másrészt saját anyaországok kívüli nemzetrészeik számos kérdése megoldatlan, azonban ez csak az érem egyik oldala. Ugyanis a térség államainak a csatlakozást követően még inkább arra kell törekedni, hogy az adott sajátosságoknak, Európa e részére jellemző nyelvi-kulturális sokszínűségeknek megfelelő modell(ek)e)t hozzanak létre.

A Duna-menti népek történelemben már volt arra néhány példa (igaz, leginkább kényszerhelyzetben), hogy valamilyen jellegű integráció sürgetésével kísérleteztek a nemzeti kérdésből származó feszültségeket csillapítani, netán megoldani, igaz a legtöbbször kevés sikerrel (ilyenek például a magyarság esetében Kossuthnak a Duna menti Köztársaság terve vagy Jászi bizonyos elképzelései stb.). Ismerünk azonban ellentétes folyamatokat is, amikor éppen a nagy politikai-katonai események utáni dezintegráció szolgált – amint az a múlt század kilencvenes éveire kiderült – ideiglenesen a nemzeti érdek kinyilvánítására (említhetjük akár a délszláv állam, akár Csehszlovákia példáját az első világháború után). Azt azonban nyugtázhatjuk, hogy térségünkben a nemzetállamok, bármilyen oknál fogva és történelmi folyamat révén jöttek is azok létre, a konfliktus kezelésére nem (vagy csak csekély mértékben és csupán néhány esetben) voltak képesek, hiszen alapkoncepciójuk, jellegük szemben állott a sokszínűség, a multikulturális értékek elfogadásával és védelmével.

Szlovénia esetében ma már a történészek leginkább azt hangsúlyozzák, hogy a délszláv államhoz való csatlakozás 1918-ban (és az azt követő mintegy hét évtizedes együttélés) csupán szükségszerű állomás volt a nemzeti önállóság kivívása szempontjából. Ugyanakkor a fiatal szlovén állam tíz éves önállósulása után abban a helyzetben van, hogy ismét egy szélesebb közösségbe tömörüljön, ami szükségszerűen nemzeti szuverenitása bizonyos részének – egy tágabb cél érdekében – a feladásával jár. Ahhoz nem fér kétség, hogy a fejlődési szint, a leginkább keresztény normákra épülő műveltség és életmód tekintetében e kis ország a fejlett európai közösséghez tartozik, és ezt a szándékát ki is nyilvánította (nem véletlen, hogy a csatlakozási tárgyalások közül a kérdések háromnegyedét már lezárta). Mindezt szem előtt tartva, valamint a szélesebb földrajzi térség tényleges együvé tartozásának, egymásrataltságának tudatában felvethető a kérdés az egykori délszláv állam létrejöttének szükségszerűségéről, létjogosultságáról, azonban a politikai döntések mikéntjének minőségi értékelésével – főleg ha ismerjük az adott történelmi körülményeket – aligha jutnánk messzire.

Ha az elmondottak után nagyon általánosan közelítünk a Mura mente, mint kistrégió kulturális sokszínűségének, valamint az itt élő kisebbségek jogi rendezésének a kérdéshez, akkor elmondhatjuk, hogy pl. Szlovénia esetében a többségi nemzet részéről az állam területén élő őshonos nemzeti kisebbségek (olaszok, magyarok, romák) jogainak biztosítása terén kellő szintű jó-szándékot tapasztalunk. Az alkotmányban és a nemzeti közösségekről (mint érdekvédelmi szervezetekről) szóló törvényben számos vonatkozásban példaértékű jogi megoldásokat találunk. Ennek alapján a Kárpát-medencében – és másutt is – nemegyszer a kisebbségek és a nemzetiségi jogok Kánaánjaként beszélnek a szlovéniai példáról. Igazságtalanok lennénk, ha – számos, a kisebbségi jogvédelem elvi szintjét illetően jóval alacsonyabb fokon álló államhoz, közösséghez viszonyítva – neoznánk elismerően a szlovéniai modell pozitív vonatkozásairól. Azonban a kép csak akkor teljes, ha a hiányosságokról is őszintén szólnunk. A rendszerváltás előtti időszakban nem volt divat a szlovéniai kisebbségi kérdésről nekünk, ott élő nemzetiségeknek bírálón szólni, azonban a kilencvenes években már rámutattunk azokra a problémákra, amelyek szűkebb pátriánkban a jogalkotás előrehaladott stádiuma és szintje ellenére is jelentkeztek. Attól függetlenül, hogy az ún. többletjog-rendszerre (pozitív diszkrimináció) épül a szlovén kisebbségvédelem, a muravidéki magyarság mindennapjait nagymértékben nehezíti, hogy a kisebbségi jogok gyakorlati megvalósításának ellenőrzésére, azok számonkérésére (ha csak az Alkotmánybíróságot vagy magát a törvényhozót nem tekintjük annak), nincsen mechanizmus, azaz valamilyen ellenőrző-számon kérő testület vagy ombudszman. Így a jól megfogalmazott jogi normák számos esetben fabatkát sem érnek, hiszen pl. az oktatás terén, továbbá az elmúlt nyolcvan esztendő során amúgy is presztízsét veszített magyar nyelv és kultúra érvényesítését illetően, valamint a túrizmusban és a vidék magyar jellegének megőrzésében lépten-nyomon lehet sérteni azokat. A kisebbségi érdekvédelmi szervezetek figyelmeztetései, megjegyzései ilyen vonatkozásban nem hasonlíthatók össze egy tényleges jogkörrel rendelkező, állami fennhatóságú intézménnyel. A jogi következtetlenségek mellett a muravidéki magyarságra vonatkozóan azt is hozzá kell tenni, hogy az általunk lakott területen, a velünk közvetlenül együtt élő szlovénység körében (a szlovén nemzet vitathatatlanul érett közép-európai volta ellenére), még mindig tapasztalható bizonyos fokú ellenszenv velünk szemben, sőt szélsőséges esetekben némi magyarellenesség is. Az egyházak bizonyos fokú, nemzetiségi kérdésekben közömbösnek mondható viszonyulása mellett, őszintén meg kell említeni, hogy a nálunk meghonosodott kétnyelvű oktatás gyakorlati megvalósítása a magyar nemzeti tudat megőrzése és fejlesztése szempontjából gyenge alapnak számít. Azon az egyre erőteljesebb erőfeszítéseink ellenére eddig még lényegesen nem sikerül javítani. A magyar nyelv oktatása

terén történtek, történnek fontos és számunkra pozitív minőségi változások, azonban a magyar nemzeti tudat kialakulása szempontjából ez távolról sem elegendő. Sokan – ellensúlyozásképpen a modell magyarságismeret szempontjából nyújtott hiányosságaira – annak pozitív szerepét az együttélésre való nevelési feladatokban látják (ami nyilván nem alaptalan, és fontos is), azonban valójában csak a kettő kohéziója jelenthetné a sikeres megoldást. Ne essék félreértés, nem arról van szó, hogy az oktatás terén javasolt újítási törekvéseket elvi-jogi korlátok akadályoznák (hiszen pl. a tengermelléki olasz nemzetiségnek – főleg az anyaország, tehát Olaszország jelentős presztízse miatt – jól működő olasz tannyelvű iskolái vannak), hanem olyan mesterséges, politikailag oktrojált társadalmi miliő teremtdött meg a Muravidéken – aminél természetesen a többségi nemzet érdekeltsége dominál –, amely egy számunkra jobb, és magyar nemzeti szempontból elfogadhatóbb gyakorlati oktatási modell kialakítását akadályozza. Hangsúlyozom, hogy véleményem szerint (amit viszont már az ún. reformpártiak táborából sokan nem fogadnak el) pillanatnyilag a muravidéki magyarság aligha képes önálló magyar iskolarendszer létrehozására, tehát a változásokra átmenetileg csakis a kétnyelvű oktatási modell keretében kerülhetne sor. Arra viszont gyorsan nagy szükség lenne.

Negatív jelenségnek számít az is, hogy a múzeumi tevékenység, a könyvtár és egyéb közgyűjteményt illetően – ismételten a törvényes lehetőségekkel ellentétben – a gyakorlatban akadályozzák az önálló, illetve részben önálló (tartalmukat illetően autonóm) nemzetiségi intézetek létrejöttét. A negatívumokra, az amúgy is számos belső kis közösségi gonddal küszködő maroknyi muravidéki magyarság nemzeti tudatának erősítését akadályozó tényezőkre azért sem árt figyelmeztetni, mert a kisebbségi jogvédelem terén térségünkben már a rendszerváltás előtt is (az 1974-es alkotmányt követően mindenképpen) progresszióról beszélhattünk. Sajnálatos jelenségnek minősíthető azonban, hogy a problémákat, a gondjainkat tovább vonszoljuk a politikai szempontból vitathatatlanul demokratikusabb, rendszerváltás-utáni időszakba is. Ezt azért is fontos hangsúlyozni, és a gesztusnak vitathatatlanul a szélesebb régióban is precedens értéke van, hogy amikor a szlovén önállósulás legaktívabb időszaka zajlott, a szlovén állami vezetés olyan ígéretet tett a muravidéki magyar közösségnek, hogy amennyiben lojálisan viszonyul az egykori jugoszláv tagköztársaság önállósulásához, akkor a kisebbségi jogok, valamint azok gyakorlati megvalósítása további bővülésére számíthat.

A kritikai megjegyzések után fontos azt is elmondani, hogy a magyar nemzetiségi kultúra és a tájékoztatás terén az elmúlt két évtizedben, de különösképpen a 20. század kilencvenes éveiben, Szlovéniában említésre méltó eredményeket sikerült a magyar és az olasz nemzeti

kisebbségnek elérni, amelyek nélkül a különböző nemzeti öntudat-zavarral és esetünkben az 50%-ot meghaladó vegyes házasság-adta identitás-problémával küzdő muravidéki magyarság 13 %-os asszimilációs aránya két népszámlálási ciklus között még magasabb lenne. Eredményeikről természetesen aligha beszélhetnénk, ha a szlovén állami költségvetésből ne részesülnénk többé-kevésbé állandónak mondható támogatásból (amit céltámogatás, azaz programtámogatás formájában kapunk), ami szerény fejlődésünk nélkülözhetetlen alapfeltétele. Kis létszámú nemzeti közösségeknél az állami jellegű támogatásnak az általánosanál nagyobb szerepe van, hiszen a muravidéki magyarság – az anyaország erkölcsi és anyagi támogatása mellett – belső vagy helyi, illetve regionális erőforrásokkal alig rendelkezik. A térségnek az EU-ba kerülése után e téren további lehetőségek kínálkoznak, a nemzeti kisebbségeket a régiók közötti együttműködésre ösztönző alapítványok, kulturális és egyéb pénzforrások segíthetik majd anyanyelvük és kultúrájuk megőrzésében, ezzel megőrizve a közép-európai sokszínűség továbbélését. Fontos azonban, hogy ez a szélesebb, eddigi országokat felkaroló régiókban, az adott közösségekben, a többségben és a kisebbségben egyaránt – mint a térség nélkülözhetetlen velejárója – tudatosuljon és megvalósuljon. Azt nem lehet elvárni, hogy a nyugat-európai normák és kisebbségvédelmi rendszerek honosodjanak meg a Duna-mentén, hiszen az egyrészt számunkra idegen, másrészt hátráltató is lenne, mivel úgy történelmi fejlődését mint jellegét és sajátosságait illetően egyaránt két eltérő típusú rendszerről, jelenségről van szó. Az integráció éppen a kultúra és az oktatás terén nyit teret számos sajátosságok megőrzésének, ebből kifolyólag tehát magunknak is sokat kell tenni az annyiszor hangoztatott globalizációs hátrányok megakadályozása érdekében.

Visszatérve ismét a muravidéki magyarságra, a könnyebb megértés szempontjából fontos megemlíteni, hogy a közösség nemzettudat-zavarai az ötvenes évek végétől következtek be. A két világháború között még a muravidéki magyarság erősen kötődött az anyaországhoz és a magyar nemzeti értékekhez, a második világháborút követő hidegháborús időszakban azonban a kis közösséget hermetikusan elzárták anyanemzetétől. Belső erőforrásai akkor már csak alig voltak, a szlovén közösség viszont a Muravidéken akkorra teljes egészében szembefordult a magyar értékekkel, így a magyarság meghatározó része másfél-két évtized alatt értékrendszert váltott, és Szlovénia felé orientálódott. Ennek a folyamatnak drasztikus következményei lettek a magyar nemzeti tudat alakulása szempontjából.

Szlovéniában egyébként mintegy negyven különböző törvény és jogszabály, valamint több önkormányzati szabályzat rendelkezik az őshonos nemzeti közösségek jogairól és kötelességeiről. Globális kisebbségi törvény azonban nincs, ami előidézi, hogy néhány területen még joghézag észlelhető.

Fontos eredménynek számít, hogy a műkedvelés terén mintegy hetven magyar csoport működik a Muravidéken (népdalkörök, néptáncsoportok, színjátszó körök, hímző- és fafaragó szakkörök stb.), így a magyar lakosságnak kb. 4 %-a aktívan részt vesz ebben a tevékenységben. Ugyancsak fontos adatnak számít, hogy évente 8-10 magyar nyelvű kiadvány lát napvilágot. Rendszeresen szervezünk anyanyelvi táborokat, ismeretterjesztő előadásokat, színházi programokat, magyar népzenei esteket stb., azonban rendkívül fontosnak tartjuk, hogy magyar történelemből és irodalomból minden éven színvonalas tanulmányi versenyeket és vetélkedőket tudunk megszervezni. A magyar nemzeti ünnepeket, valamint a jelentősebb évfordulókat rendszeresen megünnepeljük. A szomszédos Zala és Vas megyékkel, a felvidéki Csallóközzel, és most már hála istennek Burgenlanddal is, kimondottan széleskörű kapcsolatrendszer alakítottunk ki. Említésre méltó az egyre terebélyesedő tudományos-kutatási munka is, hiszen az elmúlt esztendőben a helytörténet-kutatás, a néprajz, a művelődéstörténet és a szociográfia, valamint a nyelvészet és az irodalomtörténet terén több projekt is sikeresen megvalósult.

A tájékoztatás terén a muravidéki magyarság egy, immár fél évszázada megjelenő hetilappal rendelkezik (Népújóság), az elektronikus média tekintetében pedig a Muravidéki Magyar Rádió napi 11-12 órát sugároz, ami egy közösség számára felbecsülhetetlenül nagy eredmény, de a Magyar TV Szerkesztőség is egyre jobban erősödik.

Mielőtt még néhány általános régiós, illetve közép-európai kérdésekre áttérnénk, had említsek meg egy sajnálatos jelenséget, amely nálunk, a Muravidéken, de sajnos a szélesebb földrajzi régióban is jelen van. Nem másról van szó, mint hogy a többnemzetiségű közegek esetében még manapság is szinte törvényszerűen csak a kisebbség multikulturális, azaz leginkább csak a kisebbségek azok (minden tisztelet a kivételeknek) – akik saját nemzeti értékeik, történelmük, anyanyelvük és kultúrájuk megismerése és elsajátítása mellett – a többségi nemzet értékeit, nyelvét is megismerik. Ez az állapot nagyon gondba ejtő jelenség akkor, amikor ma már szinte minden kiségióban minden technikai és egyéb feltétel megvan a lehető legszélesebb-körű ismeretek elsajátításához. Sajnos, talán a velük együtt élőkkel, általában kisebbségekkel szemben gyakorolt nemzeti büszkeségből, haragból, hanyagságból vagy negatív sztereotípiákra épülő ellenszenvből nem folyamodnak e pozitív, a gesztust mindenképpen több szempontból is meghaladó lehetőséghez. Nem ismerik még fel, hogy a merev politikai határoktól fokozatosan megszabadulni látszó Európában fontos szellemi tökélet jelenthet a másik, különösképpen a szomszéd népek nyelvének, életmódjának és kultúrájának a megismerése. Úgy látszik azonban, hogy még mindig túl nagyok azok a sebek, a létező vagy kitalált sztereotípiák (vagy a kellettnél fontosabb szerepet tanúsítunk azoknak), amelyek a

közép-európaiság véleményem szerint talán legfontosabb ismervét megteremtenék. Pedig nem kell a történelemben nagyon messzire visszamenni, gondoljunk csak bizonyos értelemben csak az Osztrák-Magyar Monarchiára, hogy már e tekintetben pozitív példákra lelünk.

Közép-Európa földrajzi behatárolásával már számtalanszor foglalkoztak, tanulmányok hosszú sorát lehetne megírni csak a különböző terminológiai szempontokról. Sokkal fontosabb azonban, hogy a kultúra jellegének és formájának szemszögéből közelítjük meg a kérdést, mind azt megannyiszor tették ausztriai, magyar, cseh, lengyel, szlovén stb. írók, gondolkodók. Közép-Európa, Köztes-Euórópa, vagy akár bizonyos értelemben Közép-Kelet Európa-e az, amiről beszélünk, a név bizonyára kevésbé fontos, viszont annak a tartalma lényeges! Tudjuk, hogy a valahol Németországban kezdődő, a Kárpátok karéjának délkeleti gerincével záródó – egyébként a tágabb egységen belül számos tagolódással differenciálható – makro-régió életmódját, kultúráját illetően jelentős mértékben eltér a tőle nyugatra, keletre, északra vagy délre fekvő európai tájegységektől. Ennek a köztes vagy központi régiónak a történelem során – egyebek mellett – a közvetítő szerep is jutott, amelyet bizonyos korszakokban rendkívül sikeresen el tudott látni, és az abból származó sajátosságok révén is “önarcképet”, életformát tudott kovácsolni. Közép-Európa gazdasági, infrastrukturális, szociális és egyéb sajátosságairól ugyancsak hosszan lehetne beszélni, azonban ez alkalommal elsősorban arról a jellemzőjéről kívánok szólni, ami társadalmi szempontból véleményem szerint rendkívül fontos.

Közép-Európára a kulturális sokszínűség, a soknemzetiségű környezet volt és ma is a jellemző. Érdekessége, hogy a nemzeti kérdés mindig valamennyire előtérben van valamennyi itt élő népnél, sőt számos esetben e kérdést illetően az egymás mellett élő közösségek szemben állnak egymással, azonban mégsem tud egyik a másik nélkül boldogulni. Minél nagyobb volt az adott történelmi korszakban a különböző közösségek toleranciakészsége a másik nép, illetve nemzet(ek) iránt, annál sikeresebb korszakát élte abban az időben a régió. A különbségek és ellentétek még az egy nyelvet beszélők, valamennyire nemzeti alapon egy közösséghez tartozók között is léteznek. Gondoljunk csak a német vagy az olasz egyesítést megelőző időszakra, valamint a két államszövetség későbbi belső feszültségeire, távolról sem lehet szó esetükben sem homogén társadalmakról. Másrészt azt is fontos hangsúlyozni, hogy amennyiben megteremtődött olyan gazdasági, szociális alapokon működő állam (valamilyen értelemben közösség), mint pl. az Osztrák-Magyar Monarchia volt, akkor a térségben többé-kevésbé konszolidált állapot uralkodott. Hogy ez az állítás nagyvonalakban igaz, ahhoz nem kell egyéb, csak megvizsgálni a Monarchia városainak építkezési stílusát, városrendezési szabályait, valamint a polgárság foglalkoztatási struktúráját, máris megállapíthatjuk, hogy

Krakkó és Innsbruck, Brassó és Pozsony vagy Ljubljana és Lemberg között sokkal kisebbek voltak a különbségek, és főleg sokkal kiegyensúlyozottabb volt a gazdasági és szociális állapot, mint manapság.

Az etnikai sokszínűség tehát eleve nem negatív jelenség, amennyiben megteremtődik a közös érdekkohézió, másrészt amennyiben valamennyi, nemzeti alapon differenciálódó közösség és szociális alapon kialakult réteg megtalálja alapvető számításait. A 20. században sajnos számos tragédiával kellett szembenézni a térségünk népeinek, nemzeteinek, és kinek-kinek személy szerint is. Valamennyire persze a nagy világégések, és egyéb politikai terrorok után mindenki, tehát az egész emberiség veszített, de talán – némi önsajnálkozás mellett – nem túlzás állítani, hogy a 19. század utolsó harmadához és a 20. század első évtizedeihez viszonyítva, Közép-Európa nemzetei és népei rendkívül nagy megpróbáltatáson mentek át. Az I. világháború utáni politikai rendezésből és átrendezésből keletkező igazságtalanságok, valamint az azokból származó feszültségek mellett, a második világháború után az ún. kommunista-blokkba került országok jutottak kilátástalan helyzetbe. Sajátos, lélektani szempontból akár érdekesnek is nevezhető jelenség, hogy az adott korszak bizonyos fázisaiban az egypártrendszer, és a kívülről irányított diktatúra minden hátránya nem is érződött, főleg a hétköznapi ember kevésbé észlelhette annak következményeit (mert az értelmiség jelentős része – gondoljunk csak a nagy magyar 56-osokra – tisztában volt helyzetével), azonban a tragédia mellőzhetetlen volt, hiszen Közép-Európa keleti részének “szekere” az ötvenes évektől fokozatosan a lejtőn lefelé száguldott. Ma már nem idegen az gondolat sem, hogy Nyugat-Európa is – és ez alatt elsősorban civilizációs, és nem csupán politikai-katonai elnyomást kell érteni – jelentős mértékben tolt a pocsolyába rohanó “szekeret”. Aligha tévedt Stéphane Courtois francia történész, amikor a Kommunizmus bűnei c. tanulmányában zárógondolatként a következőket fogalmazta meg: “ Mi, nyugat-európaiak, demokratikus nyugalunkért, gazdasági prosperitásunkért és társadalmi jólétünkért azzal fizettünk, hogy Európa egy részét átengedtük Sztálinnak. A folyamatba lévő újraegyesítés csak akkor állíthatja helyre a kultúra és civilizáció 1917 előtti egységét az Atlanti-óceán és az Ural között, ha elismerjük, hogy Kelet-Európa (és ő abba jelentős mértékben Közép-Európát is érti) rettenetes tragédiát élt át.”¹ Európa újraegyesülése mindenki számára új lehetőséget kínál, hogy – az elkövetett hibákból okulva – közösen teremtsünk magunknak emberhez és kulturális színvonalunkhoz méltó körülményeket.

¹ Stéphane Courtois: A kommunizmus bűnei. In.: Rubicon 2001/4-5.

Végezetül a jövő szempontjából fontos körülnézni, és megismerni, miként látják a térségre vonatkoztatva azt a világ különböző részének szakemberei. Ahhoz ugyanis, hogy Közép-Európa a következő évtizedekben, évszázadban is megőrizze sajátos jegyeit, a másságnak a toleráns viselkedéskultúrával párosuló formáját, szükséges, hogy gazdasági-szociális szempontból talpra tudjon állni, és a lábán szilárdan meg tudjon maradni. Az ellenkező esetben sajnos nem sok jót jósolhatunk térségünknek, mert akár a globalizáció, akár a ma még pontosan nem körvonalazható más negatív jelenségek elsőprik térségünk alapvető jegyeit, ami mindenképpen Közép-Európa „bukását” jelentené.

Paul Kennedy, a híres amerikai történész a múlt század kilencvenes éveinek első felében igencsak eltérőnek ítélte meg a különböző közép-kelet-európai országok fejlődésének, jövőjének ütemét és menetét². Míg a keletnémetekre, mivel szerinte a fejlett Nyugat-Németországhoz történő csatlakozás miatt „szabadjegyet” kaptak a felzárkózásra, a folyamatot könnyebbnek minősítette, a többi országot kedvezőbb és kevésbé kedvező feltételrendszer szerint rangsorolta. Az írta például, hogy „egy egész világ választja el Magyarországot, amely éveken át óvatosan kísérletezett a nyugatosodással attól a Romániától, amely a parancsuralmi Ceausescu-rezsím gazdasági torzulásaitól szenved”. Állításában nyilván sok az igazság, habár mintegy nyolc esztendő után hála istennek valamennyire pozitív irányba is változott a helyzet Romániában is. Kennedynek azonban abban sajnos igaza volt, hogy a térségben újra megjelennek az etnika konfliktusok. E tekintetben csak Lengyelországot és Magyarországot jelölte meg valamennyire előnyös helyzetűnek, mivel a két ország népessége viszonylag homogén, azonban Magyarország tekintetében már hozzáfűzte, hogy viszont jelentős gondot fog jelenteni az anyaország számára is a határokon túli mintegy három millió magyar életének és jogainak rendezése. A felvetései már valamennyire bekövetkeztek, így – a néhány hiányosság ellenére is – pozitív folyamatként értelmezhetjük a magyar státustörvény elkészítését, illetve elfogadását! A neves történész egyébként a szélesebb földrajzi térség, tehát Közép-Kelet Európa országainak alkalmazkodóképességét úgy minősítette, hogy Romániát, Bulgáriát, Jugoszláviát és Albániát, tehát részben a Balkán országait, lassú alkalmazkodónak, míg a tipikus Közép-Európai országokat, tehát a mi szűkebb térségünket is, gyorsan alkalmazkodni tudó államoknak vélte. Kennedy rangsorolása, be kell vallani, nagymértékben helytállónak bizonyult. Az említett tudós a térség nemzetei esetében megjegyezte, és erre mindenképpen érdemes figyelni, hogy azok néhány fontos erőforrással rendelkeznek, aminek a talpra állás, a fejlett nyugati

² Paul Kennedy: A XXI. század küszöbén. Napvilág Kiadó, Budapest 1997.

országokhoz való felsorakozás szempontjából fontos szerepe lesz. Erényeink közé sorolta egyebek mellett, hogy sok itt a tehetséges ember, alapvetően egészséges az oktatási infrastruktúra, a gyáripárban és a tudományban elért kiváló eredményeknek nagy hagyománya van. Ezeket a képességeket még persze nem tartja teljesen elégségesnek arra, hogy a régió társadalma felzárkózzon Európa legfejlettebb régióihoz, azonban hangsúlyozza annak fontosságát, hogy “legalább kiszabadultak a börtönből, és szabadon dönthetnek arról, hogy milyen irányban akarnak tovább haladni”.

A 20. század utolsó évtizedére kivívott politikai szabadság mindenképpen alapfeltétel volt ahhoz, hogy a térség gazdasági, szociális, kulturális és egyéb reformjai megkezdődhettek. Ezzel párhuzamosan egyik legfontosabb folyamat az európai integrációs jelenség, amely ugyancsak jó ütemben halad. Ettől a nemzeti kisebbségek is nagyon sokat remélnek, és bízunk benne, hogy nem alaptalanul.
